

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

О. М. Чередниченко

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
з курсу

«ПЕДАГОГІКА ТА ПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ»

(для студентів 5 курсів денної форми навчання
спеціальності 8.04010601, 8.070801
„Екологія та охорона навколишнього середовища”)

Харків – ХНАМГ – 2012

Чередниченко О. М. Конспект лекцій з курсу «ПЕДАГОГІКА ТА ПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ» (для студентів 5 курсів денної форми навчання спеціальності 8.04010601, 8.070801 „Екологія та охорона навколишнього середовища”). / О. М. Чередниченко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва;– Х. : ХНАМГ, 2012. – 32 с.

Рецензент: О. О. Жигло

**Рекомендовано кафедрою мовної підготовки, психології та педагогіки,
протокол №2 від 10.09.2011 р.**

ПЕРЕДМОВА

Курс педагогіка та психологія вищої освіти являє собою складову частину загальногуманітарної підготовки студентів.

Завдання вивчення слухачами курсу «Психологія вищої школи»:

Інтеграція і систематизація набутих у процесі професійного навчання знань про психологічні передумови підвищення якості вищої освіти.

Опанування знань про психологічні особливості студентського періоду життя людини та усвідомлення закономірностей професійного становлення та особистісного зростання майбутніх фахівців.

Формування професійного мислення студентів, набуття ними досвіду творчого використання психологічних знань для вирішення конкретних завдань навчально-професійної та майбутньої науково-педагогічної діяльності.

Сприяння професійному самовизначенню і набуття студентами професійно-педагогічної ідентичності через усвідомлення психологічних особливостей науково-педагогічної діяльності та передумов її опанування.

Конспект лекцій адресований студентам Харківської національної академії міського господарства, які вивчають даний курс згідно з планами за дисципліною: „Педагогіка та психологія вищої освіти”.

Головна мета конспекту лекцій – надати практичну допомогу студентам при вивченні курсу, систематизувати та узагальнити теоретичний матеріал, отриманий на лекціях.

ПРЕДМЕТ, ЗАВДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Поняття про педагогіку та психологію вищої школи. Історія формування науки.
2. Предмет психології вищої школи.
3. Завдання психології вищої школи на сучасному етапі реформування вищої освіти в Україні.
4. Методи сучасного психологічного дослідження.

Педагогіка вищої школи, як і загальна педагогіка, тісно пов'язана з іншими науками, об'єктом вивчення яких є людина. Досить зазначити, що феномен людини досягають понад 130 наукових дисциплін. Проте найближче до педагогіки вищої школи стоять такі науки, як філософія, психологія, фізіологія і анатомія людини, теорія комунікації, культурологія, соціологія, історія, логіка, етика, естетика, лінгвістика, літературознавство, мистецтвознавство, генетика, медицина тощо. Упродовж попередніх десятиліть педагогіка вищої школи як наука розвивалася надто повільно. Організація навчально-виховного процесу у ВНЗ здійснювалася не на наукових засадах, а за принципом наслідування, копіювання, шляхом "спроб і помилок". Переважна більшість викладачів вищої школи різних рівнів залучалася до науково-педагогічної та педагогічної роботи, не маючи достатньої (або й ніякої) теоретичної підготовки з педагогіки вищої школи. У частини науково-педагогічних працівників склалося скептичне ставлення до цієї науки. Навіть у системі підготовки науково-педагогічних кадрів через магістратуру та аспірантуру читання курсу "Педагогіка вищої школи" не завжди передбачається навчальними планами. В Україні, як і в інших пострадянських державах, не було науково-дослідних інститутів, які б досліджували проблеми педагогіки вищої школи. Зрозуміло, що все це було (і, на превеликий жаль, залишається) перешкодою у розвитку вищої школи; стримує процеси її модернізації, оновлення форм і методів навчання. Лише у 90-х роках минулого століття в Україні відбулися певні зрушення: створені науково-дослідні інститути педагогіки і психології професійної освіти, вищої школи; започатковані періодичні видання, присвячені проблемам організації навчально-виховного процесу у вищій школі; з'явилися ґрунтовні дослідження А.М. Алексюка, В.І. Бондаря, В.М. Галузинського, М.Б. Євтуха, О.Г. Мороза та ін. з педагогіки вищої школи. Майже до середини минулого століття вважалося, що людина після досягнення зрілості (20 років) перебуває в стані "психічної закам'янілості" й нездатності до навчання, а тому психологія і педагогіка розвивалися в основному

як науки, що стосуються дітей. Вік навчання у вищій школі охоплює період пізньої юності і ранньої зрілості (17—23 роки). Якщо у навчанні та вихованні студентів молодших курсів можна певною мірою керуватися положеннями шкільної психології і педагогіки, то на старших курсах потрібні інші підходи, необхідні знання психології дорослої людини, андрагогіки.

Предмет психології вищої школи

Предметом психології вищої школи є особистість викладача та студента в їхній розвивальній педагогічній взаємодії. Вона досліджує роль «особистісного чинника» при впровадженні інноваційних технологій навчання та виховання у ВНЗ, психологічні умови і механізми становлення особистості майбутнього фахівця в системі ступеневої вищої освіти (молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр).

Психологія вищої школи вивчає закономірності функціонування психіки студента як суб'єкта навчально-професійної діяльності та специфіку науково-педагогічної діяльності викладача, а також соціально-психологічні особливості професійно-педагогічного спілкування та взаємин викладачів і студентів.

Основні категорії психології вищої школи

Основними категоріями психології вищої школи є «Навчання», «Розвиток», «Виховання» в єдності та взаємозв'язку. Понятійний апарат психології вищої школи становлять такі поняття, як «Професійна спрямованість», «Професійна соціалізація», «Професійна ідентичність», «Навчально-професійна діяльність», «Я-концепція студента», «Професійно-педагогічне спілкування», «Студентська академічна група», «Професіоналізм», «Адаптація», «Професійна готовність» та ін.

Завдання психології вищої школи на сучасному етапі реформування вищої освіти в Україні

Основна ідея реформування системи освіти в Україні – це поетапне трансформування національної системи освіти до європейського геокультурного простору, підняття престижу вітчизняних дипломів про вищу освіту. Ці ідеї конкретизуються в таких завданнях:

- готувати фахівців із вищою освітою до подальшої самостійної безперервної самоосвіти, озброїти їх методами теоретичного мислення й наукового пізнання;
- навчити орієнтуватися в потоці інформації, яка нарощує темпи збільшення обсягу;

- виховувати потребу в подальшій самоосвіті та професійному самовдосконаленні.

Психологія вищої школи як наукова і прикладна галузь розв'язує низку науково-дослідних, діагностично-корекційних і практичних завдань.

Актуальні науково-дослідні завдання психології вищої школи:

- психологічне обґрунтування професіограми сучасного фахівця вищої кваліфікації (педагога, психолога, менеджера, інженера тощо), на основі якої має розроблятися державний стандарт змісту спеціалізації професійної підготовки в системі ступеневої вищої освіти;
- виявлення соціокультурних, соціально-психологічних, індивідуально-психологічних і дидактичних чинників соціалізації особистості майбутнього фахівця, щоб проектувати індивідуальну траєкторію професійного становлення кожного студента протягом усіх років його навчання;
- розробка психологічних засад формування у студентів і викладачів національної самосвідомості, активної громадянської позиції;
- вивчення психологічних закономірностей діалогу студента і комп'ютера та розробка психологічних основ комп'ютеризації навчального процесу у вищій школі;
- дослідження психологічних проблем підготовки науково-педагогічних кадрів, становлення особистості майбутнього викладача протягом навчання в магістратурі та аспірантурі;
- вивчення психологічних засад наукової творчості, вдосконалення професіоналізму й підвищення педагогічної майстерності викладачів.

До діагностично-корекційних завдань психології вищої школи належать:

- розробка методів професійної орієнтації старшокласників для свідомого обрання ними відповідного фаху та обґрунтування системи професійного відбору молоді до ВНЗ;
- діагностика настанов студентів щодо самих себе задля формування позитивної «Я-концепції» – ядра особистості майбутнього фахівця;
- визначення рівня психологічної готовності першокурсників до навчання у вищій школі та розробка передумов їхньої успішної адаптації;
- вивчення стану взаємин викладачів і студентів для налагодження оптимальної педагогічної взаємодії, конструктивного розв'язання можливих міжособистісних конфліктів.

Серед найважливіших практичних завдань психології вищої школи в період реформування вищої освіти в Україні є такі:

- розробка наукової, психолого-методичної бази для контролю за процесом, повноцінністю змісту та умовами психічного розвитку студентів, їхнім особистісним зростанням і професійним становленням (зокрема в умовах кредитно-модульної системи навчання);
- психологічна експертиза змісту робочих програм із вивчення навчальних дисциплін, які повинні вміщувати всю технологію опанування знаннями;
- обґрунтування оптимальних форм навчально-професійної діяльності та спілкування студентів, які сприяють засвоєнню ними всього розмаїття професійних функцій і важливих соціальних ролей;
- розробка особистісно-орієнтованих технологій навчання студентів, психологічне обґрунтування інноваційних дидактичних проєктів і педагогічних експериментів у вищій школі;
- пошук ефективних шляхів (методів і засобів) забезпечення фундаментальної психологічної підготовки студентів, підвищення рівня їхньої загальної культури та психологічної компетенції як передумови демократизації, гуманітаризації та гуманізації освіти;
- надання психологічної допомоги та підтримки всім учасникам педагогічного процесу, особливо в періоди особистісних криз і професійного самоствердження.

Зв'язок психології вищої школи з іншими науками

Психологія вищої школи має тісні зв'язки з іншими галузями психології:

- зв'язок із педагогічною психологією визначається необхідністю розв'язання завдань управління педагогічним процесом, забезпечення умов ефективного учіння студентів, обґрунтування шляхів організації виховання майбутніх фахівців;
- зв'язок із віковою психологією забезпечується загальним принципом аналізу студентського віку як пізньої юності або ранньої дорослості;
- соціальна психологія дає загальні орієнтири для аналізу студентської групи, визначення етапів її розвитку, забезпечення умов ефективності педагогічного спілкування і взаємин викладачів зі студентами;

- на принципах діяльнісного підходу, який розроблено О.М. Леонтьєвим у загальній психології, аналізується як діяльність студентів – учіння, так і науково-педагогічна діяльність викладача.

Є зв'язок психології вищої школи також з психодіагностикою, психологією наукової творчості, психологією праці та іншими самостійними галузями психологічної науки.

Методи дослідження.

Існує декілька точок зору на сутність і класифікацію методів психології. Іноді під методом розуміють засіб одержання емпіричних даних, або сукупність організаційних, емпіричних та інтерпретаційних способів обробки даних, або шлях реалізації психологічної теорії, на основі якої він конструюється.

Ми будемо поділяти методи в залежності:

- 1) від характеру участі студента в їх проведенні (пасивні – спостереження, кількісний і якісний аналіз продуктів діяльності, та активні – тестування, анкетування, соціометричні виміри, проєктивні тощо);
- 2) від часу проведення (одномоментні – анкетування, довготривалі — цілеспрямоване спостереження, біографічний метод тощо);
- 3) від місця проведення (аудиторні, позааудиторні, лабораторні).

В залежності від завдань, які стоять перед дослідником, можна поділити методи на 4 групи:

- 1.Для вивчення певних психологічних характеристик навчально-виховного процесу використовуються неекспериментальні методи (спостереження, анкетування, бесіда, вивчення продуктів діяльності).
- 2.Для виміру деяких психічних властивостей учнів, студентів, що впливають на успішність навчання, застосовують діагностичні методи (тести, шкали).
- 3.Для пояснення психічних явищ користуються методом експерименту.
- 4.Для з'ясування можливостей психічного розвитку учнів, студентів в процесі навчання застосовують формуючі методи.

Розглянемо більш детально вказані групи методів.

Спостереження – метод цілеспрямованого планомірного опису психічних властивостей, які проявляються в діяльності і поведінці учнів, студентів на

основі їх безпосереднього сприймання в навчально-виховному процесі з обов'язковою систематизацією одержаних даних і формулюванням можливих висновків.

Наукове (психолого-педагогічне) спостереження повинно відповідати наступним вимогам: цілеспрямованості, самостійності, природності, плануванню, систематичності, об'єктивності, фіксації фактів.

Позитивні моменти спостереження полягають в тому, що можна вивчити проблему, яка не піддається експериментальному дослідженню, провести аналіз діяльності і поведінки учня, студента в природних для нього умовах.

Недоліки цього методу: пасивність спостерігача, фіксація тільки зовнішніх проявів певних дій і вчинків, складність кількісної обробки одержаних даних.

Анкетування. Анкети розрізняють за змістом, функціями, формою.

За змістом анкети можуть стосуватись фактів, суджень, характеристик певних людей, намірів, подій.

За функціями анкети можуть мати так звані питання – фільтри для відсіювання певної інформації, контрольні питання.

За формою анкети бувають відкриті і закриті.

Вимоги до питань анкет можуть бути такі:

1. Питання закритих анкет повинні передбачати відповідь тільки в одному варіанті (так, ні, не знаю), або передбачати декілька відповідей, з яких треба зробити вибір.

2. Не слід пропонувати питання, які вимагають моральної чи соціальної оцінки своїх якостей.

3. Питання повинні бути лаконічними, точними, зрозумілими, простими, конкретними.

4. На з'ясування якоїсь однієї характеристики учня, студента повинно бути декілька запитань, які дозволили б контролювати щирість відповідей.

5. В анкеті бажано мати питання як в прямій, так і в не прямій формі.

6. В першій третині анкети слід пропонувати легкі питання (про конкретні дії, вчинки, події), потім складні (що вимагають певних оцінок, суджень), далі

найбільш складні (коли треба прийняти рішення, вибрати відповідь), в останній третині – знову прості питання.

Позитивні сторони методу – в його масовості, швидкості одержання інформації, легкої обробки даних, можливості застосування математичних методів обробки даних і порівняльного аналізу декількох обстежень.

Недоліки методу – важко розраховувати на повні, правильні, точні відповіді, неможливість втручання в сам процес анкетування, немає гарантій недобросовісного заповнення анкет тощо.

Бесіда вимагає дотримання наступних правил:

- 1) починати з питань, які є приємними для респондента і дозволяють встановити з ним контакт;
- 2) вибирати час і місце проведення бесіди;
- 3) не слід задавати питань біографічного або анкетного характеру (це бажано з'ясувати раніше);
- 4) бесіду слід вести з врахуванням віку, інтересів, нахилів, індивідуальних властивостей респондента;
- 5) при необхідності уточнень ні в якому разі не давати підказок, натяків тощо.
- 6) бути уважним і гнучким в бесіді;
- 7) питання повинні викликати обговорення, а не відповіді «так», «ні» (це не анкета);
- 8) бесіда не повинна тривати більше 30-45 хв.

Позитивні сторони методу в тому, що можна підтримувати контакт з учнем, враховувати його відповіді, реакції, оцінювати поведінку співбесідника.

Недоліки методу в тому, що ми одержуємо не об'єктивний факт, а думку про нього, респонденти часто говорять те, що від них чекають, деколи довільно чи мимовільно подають викривлені факти тощо.

До якісних діагностичних методів відносять психолого-педагогічний консилиум, коли проводиться узагальнення великої кількості відомостей про учня, студента від максимально можливого числа людей, які його знають і які були включені разом з ним в навчально-виховний процес.

Використовуються також змішані діагностичні методи, тобто об'єднання кількісних і якісних діагностичних методів, коли одні прояви оцінюються кількісно, інші, що не піддаються кількісній оцінці, якісно.

Всі діагностичні методи не можуть оцінити психічне явище, з'ясувати причини певних змін, які відбуваються в психіці учня під впливом навчання і виховання. Цю задачу покликані розв'язати експериментальні методи.

Експериментальні методи

Педагогічна психологія розвивалась під впливом експериментальних методів. Основною ознакою експерименту є те, що експериментатор не лише контролює хід досліду, але й створює умови, використовує (чи розробляє) методики, завдяки яким виявляються певні досліджувані психічні явища. Можливість математичної обробки даних, стандартизація, контрольованість результатів експерименту з боку інших дослідників роблять його найпрогресивнішим методом педагогічної психології.

Відомо, що процедура проведення експерименту передбачає визначення предмету дослідження, побудову гіпотези (чи гіпотез), організацію системи спеціальних умов діяльності учнів, вибір системи обробки даних та інтерпретації результатів.

Можна виділити такі види експерименту як природний, лабораторний і моделюючий.

Природний (і його різновидність психолого-педагогічний) експеримент має можливість вивчати психічні явища, що деколи не можливо в умовах лабораторного експерименту. В природному експерименті виділяють констатуючий і формуючий варіанти (або етапи). В констатуючому експерименті встановлюється (констатується) наявність тих чи інших явищ (на момент експерименту). У формуючому експерименті не тільки створюються умови для прояву певних психічних явищ, але вони активно формуються в ході експерименту (навчаючий чи виховуючий експеримент).

Лабораторний експеримент довгий час застосовувався як єдиний експериментальний метод, коли дослідження психіки відбувається в штучних умовах, в лабораторіях, із застосуванням спеціальних приладів.

В моделюючому експерименті (деколи його називають генетико-моделюючим) моделюється процес становлення та розвитку різних психічних функцій у діяльності. В експериментальній ситуації учень відтворює (моделює)

ту чи іншу реальну або ідеальну для нього діяльність (розв'язання моральних задач, запам'ятовування необхідної інформації, виготовлення предметів тощо). Цей експеримент можна продуктивно застосовувати при вивченні проблеми зв'язку навчання та психічного розвитку, створюючи спеціальні експериментальні моделі навчання і вивчаючи їх вплив на процес розвитку (див. дослідження Д.Б. Ельконіна і В.В. Давидова).

Позитивні моменти експериментального методу зазначені вище. Щодо недоліків, то в експерименті проявляється штучність ситуації, вплив експериментатора, вплив на результати експерименту установок досліджуваних тощо.

Формуючі методи

Ці методи мають багато спільного із варіантом експериментальних методів, які проаналізовані вище (формуючий експеримент).

Синонімами цього експерименту є такі поняття як навчаючий, перетворюючий, виховний, генетико-моделюючий експеримент, метод активного формування психіки.

Формуючі методи дозволяють створювати зону найближчого розвитку (Л.С. Виготський), простежувати зміни у формуванні особистості, поєднують вивчення учня і пошук оптимальних шляхів організації навчально-виховного процесу. Основними рисами цих методів є:

1. Ретельне планування.
2. Детальна фіксація результатів.
3. За допомогою спеціальних систем завдань регулярно визначається як рівень засвоєння навчального матеріалу, так і рівень психічного розвитку учнів, студентів (див. Теорію поетапного формування розумових дій П.Я. Гальперіна).

ЗАГАЛЬНІ ТА ВІКОВІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

1. Поняття індивіда та особистості.
2. Фактори, що впливають на розвиток особистості.
3. Вікова періодизація розвитку

Визнання особистості базовим компонентом, об'єктом і суб'єктом цілісного педагогічного процесу – головна умова гуманізації навчання та виховання, реформування всієї системи освіти. Протягом усього життя людина взаємодіє з дійсністю. Особливості цього процесу зафіксовані в таких поняттях: людина, індивід, особистість, індивідуальність. Індивідом є і немовля, і літня людина, і талановитий вчений, і психічно неповноцінна людина. Дане поняття відтворює лише родову належність. У ході життя, спілкування та діяльності людина набуває особливої якості, що носить назву „особистість”. Поняття „індивід” та „особистість” єдині, але не тотожні.

Особистість кожної людини відзначається належними лише їй психологічними рисами, що і становлять індивідуальність.

Індивідуальність – це сполучення психологічних особливостей, своєрідних ознак людини, що становлять її своєрідність, її відмінність від інших людей. Індивідуальність виявляється у рисах темпераменту, характеру, у наявності або відсутності здібностей. Поняття „індивідуальність” та „особистість” також єдині, але не тотожні. Структура особистості ширше структури індивідуальності, вона містить у собі також аналіз відповідних форм поведінки людини, в яких представлено риси індивідуальності.

Особистістю людина стає в процесі життєдіяльності під впливом діяльності та спілкування, навчання та виховання.

Однакові соціальні впливи на різних людей впливають неоднаково. Цей факт зумовлений тим, що зовнішні впливи переломлюються крізь внутрішні спадково-біологічні та соціально-обумовлені якості особистості, які сформувались завдяки попереднім впливам. Бути особистістю означає: вміти робити вибір, вміти оцінювати наслідки прийнятого рішення та вміти нести за нього відповідальність, вміти керувати власною поведінкою, мати активну життєву позицію, вміти постійно розвивати себе самого.

На формування і розвиток особистості впливають як внутрішні (біологічні), так і зовнішні (середовищні) фактори. До біологічних факторів відносять: антропологічні і морфологічні особливості, стать, тип нервової

системи, вроджені психічні і фізичні вади. Зовнішні фактори розділяють на три рівні. Мікро-рівень: сім'я, дитячий садок, школа, референтна група. Мезо-рівень: засоби масової інформації; культура, релігія, політика регіону. Макро-рівень: глобальні політичні, економічні, воєнні дії та природні катаклізми.

Розвиваючись, людина проходить шлях від індивіда до особистості. Психологи підкреслюють, що індивідом народжуються, особистістю стають, а індивідуальність треба відстоювати.

Протягом життя людина постійно вступає в реальні соціальні зв'язки й стосунки, перебуває під впливом багатьох факторів, розвиваючись у трьох взаєпов'язаних напрямках: біологічному, психологічному та соціальному. На кожному з напрямків виникають і накопичуються незворотні зміни – новоутворення, нові якості. Розвиток людини – тривалий і складний процес, в якому реалізуються загальні закони та закономірності розвитку. Динаміка розвитку особистості залежить від внутрішніх факторів, соціальної ситуації, власної активності, типів провідної діяльності, змісту й мотивів діяльності, статево-вікових і індивідуальних особливостей. Розвиток відбувається поетапно, за певною логікою у формі переходу від одного вікового періоду до іншого через зміну провідних видів діяльності. На цьому ґрунтується вікова періодизація психічного розвитку, а вона, в свою чергу, має принципове значення для розуміння психологічного механізму єдності розвитку з навчанням і вихованням.

У педагогіці і психології існують різні наукові концепції щодо безперервного розвитку особистості. Найбільш розповсюджена нині вікова періодизація Д.Ельконіна, яка цілісно відображає психічні й соціальні зміни людини у конкретних вікових межах. Звісно, вони мають умовний характер, відхилення в кожному окремому випадку можуть відзначатися досить значною амплітудою. Ці періоди розвитку будуть представлені далі у таблиці.

Вікова періодизація (за Д.Ельконіним)

Віковий період	Провідна діяльність	Об'єкт пізнавальної діяльності	Сфера психіки, що розвивається	Новоутворення віку
Вік немовляти (0 – 1 рік)	Безпосереднє емоційне спілкування	відносини	Особистісна (потреби, мотивація)	Потреба у спілкуванні, емоційне ставлення
Раннє дитинство (1-3 роки)	Предметно-маніпулятивна діяльність	предмети	Пізнавальні просеци	Мова, наочно-діюче мислення
Дошкільний вік (3-6 років)	Сюжетно-рольова гра	стосунки	Особистісна (потреби, мотивація)	Потреба у суспільно-значимій та суспільно-оцінювальній діяльності
Молодший шкільний вік (6-11 років)	Навчально-пізнавальна діяльність	Початки наук	Інтелектуально-пізнавальна	Довільність, внутрішній план дій, самоконтроль, рефлексія
Підлітковий вік (11-15 років)	спілкування	Система стосунків у різних ситуаціях	Особистісна (потреби, мотивація)	Прагнення дорослості
Старший шкільний вік (15-18 років)	Навчально-професійна	Основи наук і професійної діяльності	Інтелектуально-пізнавальна. Особистісна	Світогляд, професійні інтереси

Діяльність і поведінка людини залежать не тільки від вікових, а й від індивідуальних її особливостей.

У людському розвитку проявляється загальне й особливе. Особливе називають індивідуальним. Індивідуальність характеризується сукупністю інтелектуальних, вольових, моральних, соціальних та інших особистісних рис. Врахування індивідуальних особливостей – один із провідних принципів вітчизняної педагогіки.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ І МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

1. Мотивація і мотив
2. Вікові закономірності формування мотиваційної сфери
3. Шляхи формування мотивів
4. Формування моральних понять

Основою цілісної структури людської особистості є мотиваційна сфера з притаманною їй складною та ієрархічною будовою мотивів. Тому важливою психологічною вимогою до процесу виховання і навчання є формування необхідної мотивації поведінки та діяльності.

Мотивація – це сукупність причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку людини, її спрямованість та активність.

Під мотивом розуміють внутрішню рушійну силу, що спонукає людину до діяльності.

Існують різні класифікації мотивів.

1. Пізнавальні мотиви, які пов'язані із змістом навчальної діяльності і процесом її виконання.
2. Соціальні мотиви, які пов'язані з різними соціальними взаємодіями учня з іншими людьми.

Перша група мотивів може бути поділена на декілька підгруп:

1. Широкі пізнавальні мотиви, які орієнтують учня на оволодіння новими знаннями. Тут деякі дослідники (Г.І. Щукіна) виділяють окремі рівні: інтерес до нових явищ, фактів, інтерес до суттєвих властивостей явищ, до дедуктивних висновків, до теоретичних принципів, ключових ідей тощо.
2. Навчально-пізнавальні мотиви, які орієнтують учня на оволодіння способами добування знань: інтерес до прийомів самостійного добування знань, до методів наукового пізнання, до способів саморегуляції навчальної роботи, раціональній організації праці тощо.
3. Мотиви самоосвіти.

Друга група розпадається на такі підгрупи:

1. Широкі соціальні мотиви: намагання одержати знання, щоб принести користь суспільству, почуття відповідальності за навчання, добре підготуватись до певної професії.

2. Вузькі соціальні (позиційні) мотиви: зайняти позицію, місце у стосунках з людьми, заслужити авторитет, одержати схвалення. Сюди відносять і так звану «мотивацію благополуччя» – отримувати тільки позитивні оцінки і схвалення з боку вчителя.

3. Мотиви соціального співробітництва.

Змістовними характеристиками мотивів виступає:

1. Наявність особистісного змісту навчання для учня.

2. Наявність дієвості мотиву.

3. Місце мотиву в загальній структурі мотивації.

4. Самостійність виникнення і прояву мотиву (зовнішній – внутрішній мотив).

5. Рівень усвідомлення мотиву.

6. Степінь поширення мотиву на різні предмети, форми завдань.

Динамічними характеристиками мотивів є:

1. Стійкість.

2. Емоційне забарвлення.

3. Сила мотиву, швидкість його виникнення.

Проблеми формування мотиваційної сфери дослідив Л.Божович. Ці дослідження в узагальненні можна представити так:

Джерелом активності новонародженого є вроджені фізіологічні потреби у їжі, теплі, русі, тощо, а також потреби функціонального розвитку мозку, наприклад потреба у нових враженнях.

Починаючи з другого року життя у дитини підвищується рівень власної активності та роль її мотиваційної сфери в регулюванні поведінки. Дитина усвідомлює себе в ролі суб'єкта, тобто виникає системне новоутворення («Я»). Проявляється це в тому, що дитина перестає підкорятися дорослому, покірно виконуючи його вимоги та вказівки.

У три-чотири роки у дитини з'являються самооцінка, усвідомлення особистісних вимог, що висуваються перед нею, прагнення відповідати цим вимогам (отримувати від значущих дорослих позитивне підкріплення такої поведінки).

В дошкільному віці формується стійка система ставлення дитини до себе, до інших людей, до навколишнього середовища.

В підлітковому віці закладаються основи моральності, певне ставлення до суспільства, людей, праці, формуються риси характеру, поведінка. Основні лінії розвитку мотиваційної сфери у цьому віці – самопізнання, самоствердження і самовираження.

На етапі юності завершується становлення мотиваційної сфери особистості, потреби і мотиви виходять за межі сім'ї. Інтереси, схильності та здібності набирають конкретності та пов'язуються з професійними та соціальним самовизначенням.

Відомі два основні шляхи формування мотивації. Згідно з першим шляхом створюються такі об'єктивні умови, забезпечується така організація діяльності, за яких формується потрібна мотивація. Організація такої діяльності має породжувати у її учасників позитивні емоції: задоволення, радість від успіху. Другий шлях полягає в тому, що учням повідомляють у готовій формі спонукання, цілі, ідеали, зміст спрямованості особистості. Завдання полягає у їх перетворенні із зовнішньо усвідомлюваних на реально діючі мотиви. З цією метою застосовують роз'яснення, переконання, приклад, тощо.

Основою моральної свідомості особистості є моральні поняття, в яких відображаються судження, що виражають загальні та істотні ознаки реально існуючих моральних взаємин людей у діяльності та спілкуванні.

Діти не відкривають моральних істин. Вони засвоюють їх в готовому вигляді. Моральні поняття особистість засвоює на різних рівнях:

- Елементарного узагальнення і вміння використовувати поняття у знайомих ситуаціях;
- Більш чіткого і усвідомленого поняття та вміння його застосовувати у незнайомих ситуаціях;
- Повного опанування поняття і вміння використовувати його у будь-яких умовах життя та діяльності.

Успішність формування в особистості моральних понять залежить від спираючого педагога на наочні уявлення, на зразки поведінки чи ідеали, які були сприйняті особистістю через досвід свого життя та діяльності.

СПЕЦИФІКА ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ, ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ

Головні складові викладацької діяльності: науково-предметна, психолого-педагогічна, культурно-просвітницька.

Викладач вищої школи має задовольняти такі вимоги: висока професійна компетентність — глибокі знання й широка ерудиція в науково-предметній галузі, нестандартне мислення, креативність, володіння інноваційною тактикою і стратегією, методами вирішення творчих завдань;

педагогічна компетентність — ґрунтовні знання педагогіки і психології, зокрема андрагогіки, медико-біологічних аспектів інтелектуальної діяльності, володіння сучасними формами, методами, засобами й технологіями навчання;

соціально-економічна компетентність — знання глобальних процесів розвитку цивілізації та функціонування сучасного суспільства, а також основ соціології, економіки, менеджменту і права;

комунікативна компетентність — культура усної та писемної форм літературної мови, володіння іноземними мовами, сучасними інформаційними технологіями, ефективними методами і прийомами міжособистісного спілкування.

До цього слід додати і високий рівень загальної культури — сформований науковий світогляд, стійка система національних і загальнолюдських духовно-моральних цінностей. Студенти цінують не тільки знання педагога, а й хочуть бачити в ньому душевну, розуміючу, справедливую, чесну, високоморальну й порядну людину. Нинішній викладач вищої школи має бути тонким психологом, глибоко емпатійною, атракційною особистістю.

До найважливіших якостей викладача, що сприяють успішному виконанню ним своїх функцій, належить педагогічна комунікативність. Багато труднощів і невдач у педагогічній діяльності зумовлено саме недоліками сфери професійно-педагогічного спілкування. Педагогічне спілкування — це сукупність методів і засобів, застосування яких забезпечує досягнення мети навчання та виховання і визначає характер взаємодії між двома головними суб'єктами педагогічного

процесу. Відомий російський психолог В.А. Кан-Калик виділяє такі стилі педагогічного спілкування.

1. Спілкування на основі високих професійних настанов педагога, його ставлення до педагогічної діяльності в цілому. Про таких говорять: "За ним діти (студенти) буквально по п'ятах ходять". У вищій школі інтерес у спілкуванні стимулюється ще й загальними професійними інтересами, особливо на профільних кафедрах.

2. Спілкування на основі дружнього ставлення. Цей вид комунікації передбачає захопленість спільною справою. Педагог виконує роль наставника, старшого товариша, учасника спільної навчальної діяльності (але при цьому слід уникати панібратства). Особливо це стосується молодих педагогів, якщо вони не бажають потрапити в конфліктну ситуацію.

3. Спілкування-дистанція. Це найбільш поширений тип педагогічного спілкування, за якого постійно спостерігається дистанція у всіх сферах: навчанні — з посиленням на авторитет і професіоналізм; вихованні — на життєвий досвід і вік. Такий стиль формує відносини "вчитель — учні". Але це не означає, що учні мають сприймати педагога як ровесника.

4. Спілкування-загравання. Воно властиве молодим викладачам, які надмірно прагнуть популярності. Таке спілкування забезпечує лише фальшивий, дешевий авторитет.

Як правило, у педагогічній практиці спостерігається поєднання стилів у певній пропорції при домінуванні одного з них.

Отже, викладач ВНЗ постає перед студентами як фахівець і керівник процесу спілкування. Його репутація, авторитет, престиж значною мірою залежать від уміння спілкуватися, тонко відчувати аудиторію та окремого студента. Особливі труднощі в налагодженні педагогічного спілкування, взаємовідносин зі студентами у сфері особистісних контактів відчують педагоги-початківці. Щоб оволодіти високим рівнем професійно-педагогічного спілкування зі студентами, треба глибоко знати його психологічні, змістові й процесуальні основи.

Отже, важливе місце у навчально-виховному процесі вищої школи належить особистості викладача, його комунікативним умінням, здатності встановлювати діалог зі студентом, розуміти й адекватно сприймати світ іншого — не підлеглого, а рівноправного партнера, колеги в складному мистецтві навчання.

СУТНІСТЬ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

1. Мета, завдання, зміст освіти.
2. Принципи навчання
3. Методи навчання

Основною категорією дидактики є процес навчання. Процес навчання – взаємопов’язана діяльність викладача (викладання й організація спрямування навчальної діяльності) і діяльність студента (учіння), спрямована на оволодіння студентами системою знань наук, умінь і навичок їх практичного застосування.

До основних компонентів навчального процесу належать:

- **Мета навчання**, яка визначається умовами розвитку держави, реформуванням системи освіти; виокремлюють три основні групи взаємопов’язаних цілей: освітню, виховну і розвивальну;
- **Завдання навчання** випливають з мети і дають змогу оволодіти знаннями, вміннями й навичками згідно з навчальними планами і програмами;
- **Зміст освіти** – чітко окреслена система знань, умінь і навичок, якою повинна оволодіти особистість упродовж навчання у вищому навчальному закладі.

Основними джерелами змісту освіти на державному рівні є навчальний план, програми, підручники і посібники.

Принципи навчання

Принципи (лат. ргіпсіріит — основа, начало) навчання вищої школи — вихідні положення теорії навчання. Вони є загальним орієнтиром для визначення змісту, засобів, форм, методів організації навчання.

Принципи навчання виконують регулятивну функцію з погляду моделювання дидактичних теорій і способів регулювання практики навчального процесу. Загальнодидактичні принципи лежать в основі вивчення всіх дисциплін, а також мають регулювати організаційні основи навчального процесу на різних рівнях.

У підходах до визначення принципів навчання у вищій школі не можна досягти повної вичерпності чи однозначності. Зупинимось коротко на з’ясуванні сутності традиційних принципів дидактики вищої школи.

Принцип науковості вимагає, щоб зміст освіти вищої школи відповідав досягненням науки у відповідній галузі знань.

Принцип систематичності й послідовності впливає з того, що пізнання навколишнього світу можливе лише у певній системі, і кожна наука становить систему знань, об'єднаних внутрішніми зв'язками. Тому цей принцип означає послідовне, з урахуванням логіки конкретної науки та мисленнєвих можливостей студентів, розгортання змісту знань, способів діяльності у навчальних програмах, підручниках, посібниках і т. ін., дотримання такого ж порядку засвоєння знань, формування умінь та навичок.

Принцип свідомості навчання базується на постулаті, що знання передати не можна. Вони стають надбанням людини лише в результаті самостійної свідомої діяльності. Свідоме учіння зумовлюється передусім рівнем сформованості мотивів навчання, розумінням практичної цінності й потреби в знаннях для обраної про-фесійної діяльності.

Принцип активності й самостійності у навчанні впливає з важливої закономірності пізнавальної діяльності людини: знання — це результат самостійної розумової праці особистості. Лише розумова праця є запорукою інтелектуального розвитку людини, міцності набутих знань, формування дієвих мотивів навчання.

Принцип ґрунтовності впливає із сутності навчання і його завдань. Під ґрунтовними знаннями мають на увазі такі, що добре усвідомлені, систематизовані, пов'язані з практикою, які стали надбанням довготривалої пам'яті.

Принцип зв'язку навчання з практичною діяльністю, реаліями життя. Навчання лише тоді є успішним, коли особистість відчуває корисність і потрібність засвоюваних знань.

Принцип єдності освітніх, розвивальних і виховних функцій навчання впливає із сутності функцій навчання: освітньої, розвивальної і виховної.

Схарактеризовані вище дидактичні принципи утворюють органічну єдність і несуть у собі організуюче начало спільної діяльності педагога і студентів у процесі навчання у ВНЗ.

Методи навчання (гр. *methodos* — шлях пізнання, спосіб знаходження істини) — це впорядковані способи взаємопов'язаної, цілеспрямованої діяльності педагога й студентів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних

завдань. Вони реалізуються через систему прийомів і засобів навчальної діяльності.

Прийоми навчання — це складова методу, конкретні дії педагога й студентів, спрямовані на реалізацію вимог тих чи тих методів.

Засоби навчання — це різноманітне навчальне обладнання, що використовується у системі пізнавальної діяльності (книги, письмове приладдя, лабораторне обладнання, технічні засоби та ін.).

До загальнодидактичних методів автори відносять інформаційно-перцептивний, репродуктивний, метод проблемного викладу, евристичний і дослідний.

Розповідь — це метод навчання, який передбачає оповідну, описову форму розкриття навчального матеріалу з метою спонукання студентів до створення в уяві певного образу. Інколи цей метод називають "малювання словом".

Пояснення — вербальний метод навчання, за допомогою якого педагог розкриває сутність певного явища, закону, процесу. Він ґрунтується не стільки на уяві, скільки на логічному мисленні з використанням попереднього досвіду студентів.

Бесіда передбачає використання попереднього досвіду студентів з певної галузі знань і на основі цього приведення їх за допомогою діалогу до усвідомлення нових явищ, понять або відтворення вже наявних. З цього погляду виділяють два види бесіди: евристичну й репродуктивну. Наприклад, педагог на основі вивченого студентами матеріалу про закони гідростатики має намір підвести їх до розуміння основ кораблебудування. За місцем у навчальному процесі розрізняють вступну, поточну й підсумкову бесіди.

Лекція — це метод, за допомогою якого педагог у словесній формі розкриває сутність наукових понять, явищ, процесів, логічно пов'язаних, об'єднаних загальною темою. Лекція використовується, як правило, у вищих навчальних закладах і старших класах загальноосвітньої школи.

Важливе місце у навчальному процесі займає інструктаж. Він передбачає розкриття норм поведінки, особливостей використання методів і навчальних засобів, дотримання правил безпеки під час виконання навчальних операцій. Це важливий етап в оволодінні методами самостійної пізнавальної діяльності. Адже важливо, щоб студенти розуміли не лише, що треба робити, а і як це робити.

Демонстрація — це метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у натурі, динаміці.

Лабораторний метод передбачає організацію навчальної роботи шляхом використання спеціального обладнання та певної технології для набуття нових знань або перевірки наукових гіпотез на рівні досліджень.

Виробничо-практичні методи покликані включати студентів у процеси застосування теоретичних знань під час продуктивної праці. Це особлива діяльність, а тому й різновиди цих методів специфічні, оскільки залежать від виду конкретної праці, обладнання, соціально-природних умов та ін. Але вони мають бути інструментом самостійної виробничої праці студента. Виробничо-практичні методи можуть бути ефективними тільки тоді, коли оптимально поєднані з іншими (словесними, наочними і т. ін.).

Дослідницький метод спрямований на включення студентів у самостійне розв'язання пізнавального завдання з використанням необхідного обладнання. Для ефективності цього методу варто дотримуватися низки вимог: створення проблемної ситуації; керівництво студентами при виділенні пізнавального завдання; спонукання студентів до пошуків гіпотези, перевірки її достовірності; надання допомоги у пошуках ефективних методів і резерву знань, необхідних для розв'язання задачі; орієнтація студентів на проведення досліджень і систематизація результатів проведеної роботи; включення студентів у самостійний аналіз перебігу та результатів проведеної роботи.

ВИХОВАННЯ – ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

1. Принципи виховання

2. Методи виховання

Виховання — процес цілеспрямованого систематичного формування особистості, зумовлений законами суспільного розвитку, дією об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Відомо, що у вищому навчальному закладі виховний вплив педагога на вихованця помітно слабшає, але посилюється логіка мислення молодих людей, що навчаються здобуваючи спеціальність, досягає високого рівня розвиток їх пізнавальних здібностей, усвідомлення ними значення цілеспрямованого застосування своїх сил у відповідності до нахилів і здібностей для розв'язання конкретних завдань.

Принцип виховання — це основа, вихідне положення, яке становить фундамент змісту, форм, методів, засобів і прийомів виховання. Принципи зумовлюються метою виховання.

Розглянемо сутність і вимоги основних принципів виховання.

1.Принцип народності передбачає єдність загальнолюдських і національних цінностей; забезпечення національної спрямованості виховання; оволодіння духовними багатствами свого народу: мовою, традиціями, звичаями, національно-етнічною культурою; шанобливе ставлення до національних надбань тих народів, які мешкають в Україні.

2.Принцип демократичності потребує подолання авторитарного стилю виховання; забезпечення співробітництва вихователів і вихованців; врахування думки колективу й кожної особистості; виховання особистості як вищої природної і соціальної цінності; формування колективу на засадах волі і прагнень його членів; в цілому формування вільної особистості.

3.Принцип природовідповідності спрямований на врахування багатогранної природи людини, особливостей її анатомо-фізіологічного і психічного розвитку.

4.Принцип гуманізації передбачає створення оптимальних умов для інтелектуального і соціального розвитку кожного вихованця; виявлення глибокої поваги до людини; визнання природного права кожної особистості на свободу, на соціальний захист, на розвиток здібностей і вияв індивідуальності, на самореалізацію фізичних, психічних і соціальних потенцій, на створення соціально-психічного фільтра проти руйнівних впливів негативних чинників навколишнього природного і соціального середовища; виховання у молоді почуттів гуманізму, милосердя, доброчинності.

5.Принцип неперервності впливає з того, що виховання є багатогранним і багатофакторним процесом, який не обмежується ні часовими, ні віковими рамками; виховання здійснюється з часу народження і триває впродовж усього життя.

6.Принцип індивідуалізації та диференціації: врахування у навчально-виховному процесі індивідуальних особливостей фізичного, психічного і соціального розвитку особистості; застосування засобів впливу на особистість з урахуванням її індивідуальних фізичних і соціально-психічних властивостей.

7. Принцип культуровідповідності передбачає невід'ємний зв'язок виховання з культурними надбаннями людства і, зокрема, свого народу: знання загальнолюдських багатств у царині культури, особливостей розвитку та становлення національної культури і її взаємозв'язку з загальнолюдською, знання історії свого народу, його культури; забезпечення духовної єдності та спадкоємності поколінь.

Організовуючи виховний процес у вищих навчальних закладах, педагоги мають вдумливо, творчо і конструктивно підходити до реалізації принципів виховання. Це стосується як змісту, так і форм, засобів, методів виховної діяльності.

Виховання студентів не є відокремленою ділянкою впливу на особистість. Воно діалектично пов'язане з усією системою виховання людини. Тому у цій діяльності необхідно використовувати загальнопедагогічні методи виховання. Метод виховання — це спосіб впливу вихователя на свідомість, волю і поведінку вихованця з метою формування у нього бажаних якостей, всебічного гармонійного розвитку особистості. Це досить складний інструмент впливу на особистість. Помилково бачити у методах виховання своєрідні рецепти для досягнення мети. Відомий польський педагог Я. Корчак писав: "Я не знаю і не можу знати, як невідомі мені батьки в невідомих для мене умовах можуть виховувати невідому мені дитину". Педагог має володіти значним спектром методу виховання, глибоко розуміти психолого-педагогічні засади кожного методу і виявляти педагогічну мудрість та майстерність при застосуванні того чи того методу щодо конкретної особистості, зважаючи на реальні обставини.

Загальні методи виховання традиційно класифікуються залежно від їх функціональної спрямованості. На цій основі виділяють такі три групи методів:

- формування світогляду й духовно-аксіологічних орієнтацій;
- методи організації діяльності і формування поведінки;
- методи стимулювання та коригування поведінки і діяльності особистості.

ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

1. Принципи управління ВНЗ

2. Система управління

Управлінська діяльність у вищих навчальних закладах України ґрунтується на основних принципах, визначених Законом України "Про вищу освіту". Управління вищим навчальним закладом здійснюється на основі принципів: автономії та самоврядування:

—розмежування прав, повноважень та відповідальності власника (власників), органів управління вищою освітою, керівництва вищого навчального закладу та його структурних підрозділів;

—поєднання колегіальних та єдиноначальних засад;

—незалежності від політичних партій, громадських та релігійних організацій.

Автономія та самоврядування вищого навчального закладу реалізуються відповідно до законодавства і передбачають право:

—самостійно визначати форми навчання, форми та види організації навчального процесу;

—приймати на роботу педагогічних, науково-педагогічних та інших працівників;

—надавати додаткові освітні послуги;

—самостійно розробляти та запроваджувати власні програми наукової і науково-виробничої діяльності;

—створювати у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, інститути, коледжі, технікуми, факультети, відділення, філії, навчальні, методичні, наукові, науково-дослідні центри та лабораторії, конструкторські та конструкторсько-технологічні бюро, територіально відокремлені та інші структурні підрозділи;

—здійснювати видавничу діяльність, розвивати власну поліграфічну базу;

—на підставі відповідних угод провадити спільну діяльність з іншими вищими навчальними закладами, підприємствами, установами та організаціями;

—брати участь у роботі міжнародних організацій;

—запроваджувати власну символіку та атрибутику;

—звертатися з ініціативою до органів управління вищою освітою про внесення змін до чинних або розроблення нових нормативно-правових актів у галузі вищої освіти, а також брати участь у роботі над проектами щодо їх удосконалення;

Безпосереднє управління діяльністю вищого навчального закладу здійснює його керівник — ректор (президент), начальник, директор тощо.

Керівник вищого навчального закладу відповідає за провадження освітньої діяльності у вищому навчальному закладі, за результати фінансово-господарської діяльності, стан і збереження будівель та іншого майна.

Для вирішення основних питань діяльності відповідно до статуту керівник вищого навчального закладу створює робочі та дорадчі органи, а також визначає їх повноваження.

Керівництво факультетом здійснює декан. Декан факультету може делегувати частину своїх повноважень своїм заступникам.

Колегіальним органом вищого навчального закладу третього або четвертого рівня акредитації є вчена рада, що утворюється строком до п'яти років (для національного вищого навчального закладу — строком до семи років).

Вчену раду вищого навчального закладу очолює її голова — керівник вищого навчального закладу. До складу вченої ради вищого навчального закладу входять за посадами заступники керівника вищого навчального закладу, декани, головний бухгалтер, керівники органів самоврядування вищого навчального закладу, а також виборні представники, які представляють науково-педагогічних працівників і обираються з числа завідувачів кафедр, професорів, докторів наук; виборні представники, які представляють інших працівників вищого навчального закладу і які працюють у ньому на постійній основі, відповідно до квот, визначених у статуті вищого навчального закладу. При цьому не менш як 75 відсотків загальної чисельності її складу мають становити науково-педагогічні працівники вищого навчального закладу.

Вищим колегіальним органом громадського самоврядування вищого навчального закладу третього або четвертого рівнів акредитації є загальні збори (конференція) трудового колективу.

У вищих навчальних закладах створюються органи студентського самоврядування. Органи студентського самоврядування сприяють

гармонійному розвитку особистості студента, формуванню у нього навичок майбутнього організатора, керівника. Органи студентського самоврядування вирішують питання, що належать до їх компетенції.

Рішення органів студентського самоврядування мають дорадчий характер.

Основними завданнями органів студентського самоврядування є:

- забезпечення і захист прав та інтересів студентів, зокрема стосовно організації навчального процесу;
- забезпечення виконання студентами своїх обов'язків;
- сприяння навчальній, науковій та творчій діяльності студентів;
- сприяння створенню відповідних умов для проживання і відпочинку студентів;
- сприяння діяльності студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами;
- організація співробітництва зі студентами інших вищих навчальних закладів і молодіжними організаціями;
- сприяння працевлаштуванню випускників;
- участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами.

Студентське самоврядування здійснюється на рівні студентської групи, факультету, гуртожитку, вищого навчального закладу. Залежно від контингенту студентів, типу та специфіки вищого навчального закладу студентське самоврядування може здійснюватися на рівні курсу, спеціальності, студентського містечка, структурних підрозділів вищого навчального закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адлер Ю. Б. А вуз и ныне там// Стандарты и качество. – 2002, №4. – с.32-46.
2. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти: Історія. Теорія. – К.: Либідь, 1998. – 558с.
3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти: Курс лекцій. Модульне навчання. – К.: Либідь, 1993. – 218с.
4. Віткін А. М. Місце України у світовій та європейській якості// Стандартизація, сертифікація, якість. – 2002. – №3.
5. Вітковська О. І. Професійне самовизначення як життєва проблема особистості// Педагогіки і психологія. – 1998. – Вип.3. – с.171-179.
6. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 314с.
7. Воронцов В. В. Технология обучения// Педагогика/ Под ред. П. И.Пидкасистого. – М., 1996. – 168с.
8. Востриков А. А. Методическая разработка по курсу «Суггестивная педагогика». Проблемы теории суггестивного обучения в свете критики концепции Г. К.Лозанова. – Пермь, 1978. – 96с.
9. Гончаров С. М. Основи педагогічної праці: Навч. посібник. Рівне: РДТУ, 2001. – 256с.
10. Гончаров С. М. Кредитно-модульна система організації навчального процесу у світлі Болонської декларації: документи, матеріали, факти. Рівне: НУВГП, 2004. – 34с.
11. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи. Практикум: Навч. посібник / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – К.: Каравела, 2008. – 336 с.

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА.....	3
ПРЕДМЕТ, ЗАВДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ, МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	4
ЗАГАЛЬНІ ТА ВІКОВІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	13
ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ І МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ...	16
СПЕЦИФІКА ПЕДАГОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ, ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ.....	19
СУТНІСТЬ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ.....	21
ВИХОВАННЯ – ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ.....	24
ПЕДАГОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ.....	27
ЛІТЕРАТУРА.....	30

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ЧЕРЕДНИЧЕНКО Олена Миколаївна

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
з курсу

«ПЕДАГОГІКА ТА ПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ»

(для студентів 5 курсів денної форми навчання
спеціальності 8.04010601, 8.070801
„Екологія та охорона навколишнього середовища”)

В авторській редакції

Коректор З. І. Зайцева

Комп’ютерне верстання О. А. Балашова

План 2011, поз. 229Л

Підп. до друку 23.11.2011
Друк на ризографі.
Тираж 50 пр.

Формат 60х84/16.
Ум. друк. арк. 1,8
Зам. №

Видавець і виготовлювач:
Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи:
ДК № 4064 від 12.05.2011р.